

Zane Prēdele

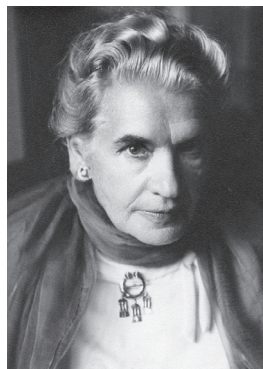
Jautrītes Putniņas monologi: patiesība un kuriozi

Jautrīte Putniņa (1929. gada 8. marts – 2017. gada 22. janvāris) bija brīnumaina, humorpilna un pretrunīga personība. Tuvojoties viņas 85. dzimšanas dienai, tikāmieš divas reizes viņas dzimtajā Valmierā, un ar piedzīvojuma sajūtas pieskaņu tapa intervijas Latvijas Radio 3 “Klasika” raidījumu ciklam “Mūsu leģendas”.

Māksliniece neparko nevēlējās būt šāda raidījuma “varone”, jo leģendas neesot vairs dzīvi cilvēki, turklāt viņa spēja asi kritizēt ikvienu sastapto personu un viņa paustās domas. Tas apgrūtināja dialoga iespējamību, bet ievēroju, ka Jautrīte spoži dzirkstīja, stāstot par seniem laikiem un notikumiem, kur katram apslēpts savs āķis.

Viņai bija viedoklis arī par mūsdienās apkārt skanošo un notiekošo, aiz muguras sarežģīta dzīves pieredze (par to var lasīt Edgara Raginska veidotajās intervijās “Mūzikas Saules” 2009. gada 6. laidienā un 2010. gada 1. laidienā), priekšā bija gaidāmie solokonterti Rīgā un Mūrmuižā, un, klausoties garajos, reizēm tik asprātīgos monologos kā zemteksts jautās īsts un nesalauzts mūziķa dvēseles smalkums, kam ar vecumu nav nekāda sakara. Ar vēsturi gan.

Manā izpratnē Jautrīte Putniņa bija idejas cilvēks. Idejas skaistā ēna.

ZENTA MAURIŅA

Tas varēja būt 1939. gads, man bija desmit gadu un tikko biju iestājusies mūzikas skolā. Valmierieši zināja par Tautas universitāti, un arī es kā mazs bērns biju dzirdējusi, kas tik tur notiek, iedomājieties, pat Žolio-Kirī meita ir bijusi ar lekcijām franču valodā. Vienīgi mana skolotāja Alvīne Liepiņa-Sineps Valmieras mūzikas skolā neko nestāstīja par Zentu Mauriņu.

Bet mūzikas skolā strādāja ļoti gara auguma skolotājs Pauls Pētersons.

Viņš mācīja obligātās klavieres. Reiz pienāca man klāt un teica: “Gribētu tevi pamācīt, bet tas nav jāstāsta tavai klavierskolotājai. Vai drīkstu aiziet pie tevis?” Viņš atnāca pie manis mājās un mācīja īpašus paņēmienus, kā jāspēlē Šopēns. Maniem vecākiem ļoti nepatika šis Pauls Pētersons. Bet tas ir cilvēks, ar kuru Zenta Mauriņa kopā nodibināja Tautas universitāti.

Vienā jaukā reizē Pauls Pētersons palūdza Sineps kundzei, vai drīkst mani aizvest un parādīt Zentai Mauriņai? Viņa piekrita, bet līdzī nebrauca. Mani aizveda, visu laiku vēl prātoju, kādas būs

klavieres. Mani ievada telpā, un pa labi pie galda bija stāvlampa ar zaļu abažūru. Lampa apgaismoja ļoti skaistu sievieti baltā tērpā, bet es centos uz viņu neskatīties. Šķiet, pat nesaveicinājos, jo biju tik pārņemta ar visu, lai tik varētu nospēlēto to vislabāko.

Ieraudzīju nelielu melnu kabineta flīģeli, piegāju klāt un uzreiz sāku spēlēt Rahmaņinova Melodiju un dodīezminoru prelūdiju. Vairāk man nebija, ko spēlēt. Domāju: "Vai dieniņ, vajadzēja teikt labdienas, vajadzēja vai nevajadzēja kniksēt un klanīties? Kaut kā muļķīgi to darīt dzīvoklī."

Vēl tagad sadzirdu, kā Zenta Mauriņa dzidrā, sidrabainā balsī saka: "Bērns, nāc nu šurp." Es piegāju pie viņas, viņa saņēma abas manas rokas plaukstās un teica: "Tev ir jāmācās mūzika, tu spēlēji konģeniāli." To vārdu iegaumēju, jo man ne jausmas nebija, ko tas nozīmē. Vairāk viņa neko neteica, tik šo vienu vārdu, bet es to noglabāju kā dārgumu.

Acimredzot, klāt bija arī citi cilvēki, tik nevienu neatminos. Saņēmu ielūgumu doties pie galda un baudīt cienastu, kas laukos ir iespējams. Nokāpu pa kāpnītēm pagalmā. Kā pati Mauriņa iznāca, to neredzēju, bet tur gaidīja lauku dēļu galds apakšā krustotām kājām, bez nekāda galdauta. Gar galdu gari soli. Bija rudens, un sievietes baltos priekšautots atnesa kūpošu bļodu vārītu kartupeļu, kam bija atstāta plānā miziņa, tad vēl atnesa svaigus, nomizotus gurķus, un virsū bija uzlikts lauku krējums. Man likās, ka nekad dzīvē neesmu ēdusi ko garšīgāku! Varbūt tāpēc, ka vējš pūta mutē, ko runāja pieaugušie, es nezinu, biju šī mirklā absolūti pārņemta.

Ja cilvēks ir liela personība, viņam nekas īpašs nav jādara. Bet viņam ir jāuzklausa tas jauniņais, vēl neko paveikt nespējīgais cilvēks. Tā visu mūžu esmu glabājusi Zentas Mauriņas vienkāršību, un atmiņā palikušas arī viņas skaistās rokas, gaišie mati, ļoti skaistā seja un balss. Zem tā zaļā lampa kupola bija milzīgs miers un labestība.

Minētais Pauls Pētersons ar viņu sarakstījās, dzīvodams te, Latvijā. Dīvainā kārtā tad, kad atbraucu uz Valmieru, viņš pasauca pie sevis un lasīja priekšā Mauriņas vēstuļu rindiņas, kas man varētu noderēt. Man to vajadzēja ātri izlasīt vācu vai latviešu valodā.

Atceros vienas vēstules daļu un gribu to pieminēt. Vienu periodu Zenta Mauriņa dzīvoja Zviedrijā. Viņai bija vajadzīgs aprūpētājs, jo pati nevarēja piecelties. Viņa ir pamodusies un dzird, ka pie durvīm zvana. Neviens nav gaidīts, jo cilvēki prot piezvanīt pa telefonu un vizīti sarunāt, lai viņa var sagatavoties un pati piebraukt krēslā pie durvīm, lai tās atvērtu. Šoreiz nekas tamlīdzīgs, tikai zvana un zvana pie durvīm. Viņai ir ļoti žēl, jo, šķiet, zvans viņu tik īpaši aicina, bet Mauriņa nevar pieiet pie durvīm.

Vēlāk viņa aprūpētājai vaicā – kas tur bija pie durvīm? Ai, pavisam maziņš groziņš. Iekšā dažas zemenes zaļās lapās, apkārt dilles un virsū balts nēzdodziņš. Mauriņa raksta, ka pavērusi vaļā to groziņu un sajutusi, ka dzimtene atbraukusi pie viņas. Bet es sapratu, ka spēks cilvēkam ir tikai tad, ja viņa kājas sakņojas dzimtenē. Ja viņš ir izrauts no zemes, viņam ir grūti. Neskatoties uz saviem fiziskajiem trūkumiem un to, ka Mauriņas lekciju tēmas ne sevišķi gribēja iekļaut universitātēs, viņas lekcijas bija pārpildītas. Ja Mauriņa atbrauca otro reizi tajā vietā, viņu gaidīja ar atplestām rokām. Kur rodas šis spēks? Tas nav zināms.

LATVIJAS VALSTS KONSERVATORIJA

Man vajag tik iedomāties, un kāju pēdas jūt konservatorijas trepes... Vēl šodien. Bet man bija toreiz sešpadsmit. 1945. gads. Tikko beidzies karš. Latvijas Valsts konservatorija bija Gaismas pils, man viss šķita tik neticams un brīnumains. Specialitātes eksāmenu noliku un saņēmu pieklājīgu atzīmi, bet, iebrukusi Rīgā, uzzināju, ka eksāmenu sarakstā ir priekšmets "Lielais Tēvijas karš". Domāju – nu, karš nupat bija, visa Valmiera drupās, Rīgā gan maz kas ticis sagrauts, izņemot Melngalvju namu.

Sēž diezgan daudz eksaminētāju, un es kaut ko vāvuļoju. Pēkšņi no komisijas reakcija: "Ko jūs tur runājat? Pastāstiet par *Курская дуга* (Kurskas kauja norisinājās no 1943. gada 5. jūlija līdz

23. augustam un Otrā pasaules kara laikā bija viena no galvenajām cīņām starp Trešo reihu un PSRS – *aut. piez.*)"

Miļā debess! Man nav ne mazākās nojausmas. Ielika man atzīmju grāmatiņā "2", un es iznācu laukā. Visi spēlēšanas eksāmeni ar atzīmēm nu pagalam. Sāku raudāt, aizraudājos līdz tādai pakāpei, kā raud mazi zīdaiņi – mute kļūst četrkantaina – ēē...!

Man pienāk klāt viens armijas vīrs formā, bet bez uzpleciem un jautā: "Kāpēc tu, meitenīt, tik šausmīgi raudi?" Raudot stāstu, ka ielika "2", jābrauc uz Valmieru, skaidrs, ka ar šādu atzīmi konservatorijā nebūšu uzņemta. Lielais onkulis saka: "Došu tev padomu, ej pie citas eksaminētājas, tur komisijā sēž tikai kādi pieci cilvēki, un sāk uzreiz lamāt vāciešus. Redzēsi, būs labi!" Teicu, ka divus trīs sliktus vārdus varu pateikt, bet nemāku lamāties. Tomēr saņēmos, man viss ģimīs bija noraudāts, deguns sarkans.

Iegāju iekšā telpā, nemaz neteicu labdien, bet uzreiz sāku blaut: "Asinssuņi, vācieši, mazus bērnus nīdēja, ēda dzīvus nost, utt." Kad man pietrūka elpas, eksaminētājs teica: "Še, bērniņ, iedzer ūdeni, būs jau labi." Un ielika atzīmi "4".

1945. GADA 18. NOVEMBRIS

Zināju, ka Rīgā ir Brāļu kapi, tur apglabāti brīvības cīnītāji. Domāju, mans pienākums ir apskatīties. Iztaujāju rīdziniekus, kā tur jābrauc un jāiet. Bet 1945. gadā bija tāds savāds rudens, šausmīgi slapjš, un lija, lija un lija. Kad viss bija vienās peļķēs un ūdeņos, uzreiz uznāca aukstums. Uzvilku kurpes, silti saģērbos un braucu.

Nevienu cilvēka, pilnīgs tukšums, viss kā bildēs. Eju caur vārtiem. Biju sev izvīrījusi pienākumu kaut rociņu pielikt pie visu brīvības cīnītāju kapu plāksnēm, bet tur ūdens un sasalis ledus. Eju pa ledu, iesākumā vēl situ nost dubļus no plāksnēm, lai var izlasīt, kā sauc to cilvēku, pielieku roku un saku – tev sveiciens! Apstaigāju arī nezināmos, kas šeit apbedīti. Paskatos akmens tēlus, bet tad ielūstu ledū, un tagad man pilnas kājas ar ūdeni. Domāju, nu, tas ir

Jaurīte Putniņa, 1940

tāds upuris, kas man jānes. Viņiem bija daudz grūtāk, un viņi jauni aizgāja bojā. Man tikai tupeles pilnas ar ūdeni, tas nekas, šļop, šļop, izbienu visu to rindu.

Bet man ir nodoms, ka jāieiet arī I Meža kapos un jāsameklē, kur ir prezidenta Čakstes pieminekļi. Ieraugu, bet tas ir pilnīgi ūdenī, kā diķi. Tur ir kapiņš. Man kabatā līdzī sausas, skaistas tumši lillā puķītes. Paņemu tās un iestādu pie kapiņa. Kad esmu to izdarījis, atkāpjos un pa gabalu paklanos Čakstem.

Dzirdu – knikš! Domāju: “Savādi, neredzu absolūti nevienu cilvēku, pat kapu sarga nav.” Nodomāju, ka man laikam rādās, un atbraucu mājās. Protams, ieliku kājas siltā ūdenī. Nesaslimu, pat iesnas nepiemitās, mierīgi gāju uz konservatoriju, precīgi mācījos, biju tik laimīga.

Pēkšņi parādās ziņojums, ka man jāierodas kadru daļā. Daži mēneši tik pagājuši, neviens eksāmens nav bijis, bet jāiet? Es ierodos.

“Nu, Putniņa! Stāstiet, kur jūs bijāt 18. novembrī?”

Atbildu, ka nezinu, jo divas nedēļas pagājušas, ir jau decembris. “Tu esi nofotografēta. Mēs tevi saimējam. Mums vajadzēja ļoti nopulēties, lai saprastu, no kurienes tāds skuķis uzradies 18. novembrī Brāļu kapos.”

Mēģinu tēlot muļķi un saku: “Vai tad tas bija 18. novembris?”

“Neizliecies! Tu tur ar puķēm biji! Lai tā tev ir laba mācība.”

Teicu – nu jā, gribēju redzēt, kā izskatās tie kapi. Esmu no Valmieras un neko nezinu... Vārdu sakot, mani atlaida ar lielu bridinājumu. Tā sākās manas mācības konservatorijā.

RĪGA

Rīga man nesaistās ar skaistumu. Baidijos staigāt pa Rīgu. Man bija uzzīmēts plāns, mācēju aiziet līdz Raiņa vakara ģimnāzijai, konservatorijai un mājām. Es pat baidijos kāpt tramvajā. Rīgu iepazīnu vēlāk un arī ne līdz galam. Domāju, ka nav cilvēka, kurš varētu teikt, ka ļoti labi pazīst Rīgu.

Pirmais lielākais pārdzīvojums Rīgā man bija par Atlantīdu. Biju lasījusi un zināju leģendas par Atlantīdu. Aizgāju uz koncertu, kur konservatorijas Lielajā zālē Leonīds Vigners diriģēja studentu simfonisko orķestri un atskaņoja Jāņa Ivanova Ceturto simfoniju. Vēl tagad dzirdu, kā tas skan... Visi cilvēki liela auguma, gaišiem matiem. Neviens nav priekšnieks vai apakšnieks, visi radoši un cēli. Nekā līdzīga šodienas spēlei tur nebija.

Otrs brīnums Rīgā bija operas “Karmena” izrāde. Līdz tam pazinu tikai klavierizvilkuma notis, zināju visas remarkas no vecajiem izdevumiem, bet šeit uz skatuves viss redzams it kā palēninātā filmā. Pēc tam divas nedēļas staigāju kā apmāta. Vēlāk ļoti bieži gāju uz operas un baleta izrādēm.

Atmiņā palikuši simfoniskās mūzikas koncerti – katru nedēļu jauna programma, ko Lielajā ģildē diriģēja Leonīds Vigners. Pirmo reizi klausos Ravela “Bolero”. Skaņdarbs divains un kļūst aizvien divaināks, pazaudēju jau apjaušanu, kur tobrīd sēžu, bet parasti milē-

ju sēdēt zāles priekšpusē un no sāniem, lai labāk redzētu diriģentu. Jūs domājat, ka viņš temperamentīgi diriģē? Ne uz to pusi, viņš ir kā paralizēts, viņa acis ir iekšup vērstas. Diriģentam nekāda pārdzīvojuma. Vigners vada ar iekšējo redzi, dzirdi un tikai tad, kad vajag – parauj orķestri ar minimāliem žestiem. Mūzikas spriedze aug un aug. Un tajā brīdī, kad no Domažora viss pārīet Mimažorā (nu, kas tur īpašs!), tajā brīdī visa zāle lēnām pieceļas kājās...

Pēc kara publika bija ļoti kāra pēc mūzikas. Otrās pasaules karš bija ļoti grūts un garš periods cilvēkiem. Tādēļ cilvēkiem gribējās pilnīgi kaut ko citu, nevis bēdas pārdzīvot vai stāstīt savu milzīgo pārdzīvojumu. Zāles bija pilnas, kaut cilvēki nebija ne bagāti, ne arī paēduši. Kartiņu sistēma! Nogriež kuponu konservatorijas ēdnīcā un pasniedz ķīseli sarkanā krāsā, bet tas nav no dzērvenēm, un deserta vidū ir tāda pļecka no sausas, vārītas prosas. Tā ir porcija uz dienu. Tādu es atceros Rīgu, nevis brīnišķīgu.

ZINAĪDA GINTERE

Tad jau es biju konservatorijas jaunākais pedagogs, vēlāk arī vecākais. Obligātas vismaz reizi mēnesī bija politnodarbības. Nodarbību, par ko stāstīšu, vadīja marksisma-ļeņinisma katedras vadītāja Zinaīda Gintere.

Viņa sāk ar ievadu: “Jūs, mūziķi, noņematies ar saviem instrumentiem un nezināt, kas ir svarīgākais – cīnīties par mieru, kā sasniegt darbaļaužu skaistāku nākotni, kā sasniegt komunismu. Priekš tā ir marksisma katedra, un es jums “iepravišu” smadzenes. Ar mūziku nenodarbojos, spēlēt neprotu, toties zinu labas masu dziesmas. Es biju plintniece! Ziniet, kas tas ir? Tas ir ļoti grūts uzdevums. Biju jauna, mani nometa no gaisa, pa nakti iegāju pilsētā, uzrāpos kokā un sēdēju nekustīgi ar plinti. Tas prasa raksturu, apņēmību, audzina cilvēku par cīnītāju. Kad bija izdevīgs brīdis un vācieši pagājuši tālāk, bet es biju jau tuvumā apskatījusi, kuram no viņiem ir lielāki uzpleči, tā – plinkš! – un cilvēks nokrīt. Es šāvu ļoti labi, vienmēr mērķi. Tā nošāvu 21 vācieti viņu okupētajā teritorijā.”

Valdība ļoti augstu novērtēja viņas sasniegumus, apbalvoja ar naudas prēmiju, amerikāņu gaļas konserviem, šņabja pudelēm un brīvdienām Ļeņingradā. Tas nekas, ka tur sabombardēts. Labākajā Ļeņingradas viesnīcā viņai pasūtīts numurs, tur būšot tas šņabis un konservi, un varot uzaicināt draugus un par ļoti labi paveikto darbu to nosvinēt.

Viņa atbrauc, draugus saaicina, visu uzliek uz galda un pēkšņi dzird, ka aiz sienas kāds spēlē klavieres, skan tāda kā vācu mūzika, bet plinkšķina. Kas tas par mērkaķi, ejam skatīties! Cienasts tiek atstāts uz galda, un viņa dodas uz blakusnumuru.

“Bet tur tāds hļupiks,” stāsta Gintere, “ar brillētēm, melniem matiem, it kā vīrietis... Esmu nošāvusi 21 vācieti, bet viņš te, Ļeņingradā, dzīvo viesnīcā un vēl klavieres spēlē! Pie sienas!”

Paņem viņu aiz krūtīm, izrauj ārā un saka draugiem, lai aiziet pēc plintes, tā palikusi numurā!

Te uzrodas stāva dežurante un saka: “Vai dieniņ, nevajadzētu..”

Bet Gintere atcērt: “Tu nerunā. Tevi arī var pielikt blakus. Sasēdušies te siltās vietās, kamēr cilvēki cīnās.”

Nezinu, kādā veidā, bet dežurantei izdevās pateikt, ka tas ir visā pasaulē pazīstamais krievu komponists Šostakovičs un viņš komponēnot veselu simfoniju, lai iedrošinātu mūsu cīnītājus. Tas nabadziņš redz, ka viņu nešaus nost, bet trīc kā apšu lapa...

Ja to stāstītu kāds cits, varētu teikt, ka tas ir izdomājums, lai izcūkotu istu komunistu. Nē. Viņa pati stāstīja un bija lepna par šo notikumu, parādot, cik jocīgi var krustoties mūziķa liktenis ar istu brīvības cīnītāju. Varot būt pārpratumi, un tāpēc viņa iesaka mums ļoti uzmanīgi klausīties tās lekcijas, kuras tagad būs katru mēnesi vienu reizi, jo ar mūziķiem neko nevar saprast, viņi tomēr reizumis it kā nedzīvo šajā pasaulē.

Manuprāt, stāsts ir debešķīgs, un, jāteic, ka līdz mūža galam šī Zinaīda Gintere nezaudēja ne stāju, ne lepnumu par profesiju un veikumiem. No tā var mācīties. Ja cilvēks ir pārliecināts par to, ko dara, viņš pelna no manis un arī no citiem cieņu. Tas nav smieklīgi.

Leonīds Vīgners un Vens Klībērnš

VENS KLAIBERNS

1958. gadā bija pirmais starptautiskais Čaikovska konkurss Maskavā. Visi zināja, ka spēlēs pianists Ivans Klībērnš (!). Pēc tam viņam koncerts Rīgā, Lielajā aulā. Es spiežos kā traka, jo, lai nu kas, bet iekšā jātiek, viņš jādzird klātienē.

Biju viena no tām, kas Vissavienības konkursā piedalījās. Protams, nekur tālāk jau netiku, bet sekoju līdzti notikumiem televīzijā un radio. Un tagad Klībērnš atbraucis uz Rīgu, bet viņš ir ļoti tievs un garš, daudz, daudz garāks par mani. Pūļa vidū viņš izskatās

smieklīgi, bet spiežas uz ieejas durvīm. Milicija viņu grūž atpakaļ. Tad viņš angļiski saka, ka ir pianists un viņam šeit koncerts. Milicī nesaprot, ko viņš skaidro, un iekšā nelaiž. Laimīgi gadījās viena dāma, kura gan netika blakus mūziķim, bet skaļi sauca, ka tas patiešām ir Klībērnš, kuram šovakar jāspēlē.

Viņš ārkārtīgi emocionāli spēlēja Rahmaņinova Trešo koncertu, Prokofjevu, Bārberu. Mocarts man mazāk patika, bet katrā ziņā tas bija ļoti interesants notikums!

Uzskatu, ka padomju pianisma skola ir ļoti vērtīga, pieminēšu kaut vai Lešetickas (labāk zināma kā Anna Jesipova – *red. piez.*) brīnišķīgo skolu Sanktpēterburgā, tomēr krievu skola pamazām izvirta un ieslīga standartos. Es neteiktu, ka pie mums standarti būtu bijuši zemi, tie vienkārši bija citādi, un tāda veida pacēlums, arī piesitienu tonis mums nebija raksturīgs.

Atceros, ka sēdējām konservatorijas ēdnīcā, analizējām Klāibērnš spēli un sākām strīdēties. Pēc stundas izlikts paziņojums,

ka tādiem un tādiem, protams, arī Putniņai, jāierodas pie partijas sekretāres Ginteres.

Aizeju un viņa vaicā: “Nu, ko jūs tur ēdnīcā runājat?”

Atbildu: “Nezinu, ķīselis nebija diezko garšīgs...”

Gintere: “Nevajag jau nu izlikties, jūsmotāji. Vai zināt, par ko jūsmojat? Tas nav mūsu cilvēks, un viņš nevar labi spēlēt. Dievticīgs cilvēks nav gudrs. Ko jūs varat mācīt studentiem, ja sakāt, ka šī ir laba spēle?”

Domāju, ka viņa pati nebija klausījies Klāibērnš koncertu, bet mēs tur bijām trīs vai četri mūziķi, un viņa saka: “Esiet pateicīgi, ka es vēl neizlieku jums rājienu!”

OLĢERTS DUNKERS

Kino cilvēkiem padomju laikā naudas pietika, Maskava kūrēja, un Rīgā varēja filmēt. Režisors Olģerts Dunkers ļoti gribēja filmēt, viņam bija idejas, kā tās filmas veidot, bet vajadzēja partijas atbalstu. Bezpartejiskiem neuzticējās. Lai kaut ko izcīnītu, bija jābūt partijas aizmugurei.

Olģerts Dunkers stājās partijā. Bet cilvēki partijā nemil šo Dunkeru – tāds izlecējs, visur grib būt pirmais – un nobalso, ka viņš nav piemērots, nav gatavs. Bet viņam ļoti vajag partijas biļeti. Viņš ir gudrs. Sāk amizēties ar vienu dāmu, pēc tam ar otru dāmu, tas notiek konservatorijā, visi redz un smīn.

Parādās paziņojums – paredzēta atklātā paplašinātā partijas sēde: apspriede par Olģertu Dunkeru. Paskatos un nodomāju – vēē! – atkal jāiet sēdēt, bet no tā var izvairīties, izliekoties, ka neesi pamanījies ziņu un aizgājis mājās.

Pēkšņi parādās profesors Leonīds Vīgners, staigā pa konservatorijas vestibulu, pieiet pie viena cilvēka un saka: “Klausies, tu redzēji paziņojumu? Dunkerīnam partijā jāierodas.”

Skatos, kas tam profesoram noticis, pats viņš nav nekāds partijas biedrs. Kāpēc tā agītē? Vai viņš arī grib stāties?

Saku: “Profesor, kāpēc jūs visus tā aicināt?”

Viņš atbild: “Vai tev prāts?! Es rūpējos par bezpartejisko rindu tīrību. Visus draņķus lai ņem iekšā partijā, lai viņus audzina un veido.”

Vai saprotat šo smalko humoru? Ne tur smieties, ne tur raudāt. Un pēkšņi visi ierodas, un kāpēc gan nē? Visi ar mieru, lai tikai ņem iekšā, jo mums ir nepieciešama bezpartejisko rindu tīrība.

KLEMENTS MEDIŅŠ

Zinaida Gintere bija beidzot atradusi kandidātu un uzticējusi vadīt paplašināto partijas sēdi istam mūziķim. Kordiriģentu nodaļas vadītājs Klements Mediņš bija partijas biedrs, komunist ar labu izglītību šajā jomā, un lieliski zināja, kādām dziesmām jāskan.

Lielā konservatorijas zāle pilna, sēž visi pedagogi, sasaukti arī vecāko kursu studenti, uz skatuves Leonīds Vīgners un orķestranti.

Katedrā uzkāpj Klements Mediņš un saka: “Daži tur klausās, ko runā *made in ūesā*. Tas viss ir nepareizi. Mums jādomā pašiem ar savu galvu, un šī paplašinātā partijas sēde ir tādēļ, lai vienreiz noskaidrotu, ko nozīmē tādi nosaukumi kā sonāte, *sonata brevis*, skerco? Vai nevar dot skaidrus nosaukumus, piemēram, “Darba cilvēks”, “Rīta cēliens”, “Pēcpusdienas pelnītā atpūta”, “Darbaļaudis izbraukumā”, “Darbaļaužu svētki”? Biedri, nobalsosim, pieņemsim lēmumu, ka nesaprotami nosaukumi mums nav vajadzīgi.”

Mēs visi redzam, ka Leonīds Vīgners kļūst sarkans ģimī. Gan viņš, gan orķestra mūziķi bija atsaukti, lai saņemtu aizrādījumu, ka viņi visu laiku spēlēs kaut kādas simfonijas. Vīgners paceļ roku un saka: “Viņš esot aprunājies ar orķestrantiem, un viņi tomēr neesot ar mieru, ja tagad visas Bēthovena simfonijas pārtulkos ar kaut kādiem

Jānis Ozoliņš un Klements Mediņš

pašizdomātiem nosaukumiem. Ir zināms, ka nosaukums “Mēnesnīcas sonāte” ļoti kaitināja Bēthovenu, jo viņš bija uzrakstījis *sonata quasi una fantasia* (istenībā sonātes dzejiskais nosaukums tika izgudrots dažus gadus pēc komponista nāves – red. piez.).”

Profesors Vīgners skaidro, un mūziķi, protams, aplaudē.

Klements Mediņš saka: “Nu jūs redzat. Nekādas jēgas no tie mūziķiem... Ieklausieties, ko teikšu. Ir skaidri zināms, ka Bahs, ģeniāls komponists, bija ateists. Bet, tā kā viņam vajadzēja pelnīt naudiņu, lai uzturētu ģimeni, viņš spēlēja baznīcā, bet pilnīgi neņēma to nopietni. Bahs sarakstīja brīnišķīgu prelūdiju Domažorā, un Guno pierakstīja klāt skaistu melodiņu. Bet kāda velna pēc tur ir lūgšanas *Ave Maria* vārdi latīniski? Pēdējais laiks pieņemt lēmumu – lai kāds no padomju spēcīgākajiem, talantīgākajiem dzejniekiem uzraksta vārdiņus par Marusju, teiksim, Ак, ты, Маруся. Vai dzirdat, cik skaisti skan? Tālāk teksts par to, kā viņa strādā, apprecas, kā cinās par komunismu. Un tad mēs visi to dziedāsim.”

Sākās drausmīgs jandāliņš, jo no sākuma visi pa druskai iesmējās, pēc tam smējās skaļi, tad aplaudēja un sita ar kājām, cik skaļi vien var. Klements Mediņš mēģināja saukt visus pie kārtības, bet viņu vairs neviens nevarēja dzirdēt. Made in ūesā un Marusja netika apstiprināti ar balsojumu.

Zinaīda Gintere pēc tam pienāca man klāt un teica: “Nu, redzat, Jautrīt, kā ir ar jums, mūziķiem. Bija brīnišķīgi sagatavots pasākums, kas varēja beigties ar ļoti labiem rezultātiem, bet izgāzās. Jums nevar uzticēties...”

NILSS GRĪNFELDS

Strādāju konservatorijas 19. klasē, tā bija otrajā stāvā tieši uz stūra. Beidzu nodarbību ar savu IV kursa studentu. Jau atvadāmies, bet tieši šajā brīdī steigdas iekšā prorektors Nilss Edgarovičs Grīnfelds un saka: “Jautrīt, ātri, ātri! Ir iebraukusi delegācija no Kanādas konservatorijas, un viņi grib kādu nodarbību paklausīties, lai ienāk pie jums!”

Saku: “Kādēļ tad pie manis? Esmu vecākais pedagogs, mums taču ir docenti un profesori.”

“Visi aizslēguši klases un steidzīgi aizgājuši mājās. Jums jāglābj situācija.”

Skaidroju, ka mana studente ir pēdējā. Viņa iet prom, man nav tagad citu stundu.

Grīnfelds atbild: “Lai paliek. Taisiet vēlreiz!”

Man kauns, jo stunda tiešām notikusi, bet nāk jau iekšā kanādieši. Vēl tagad atceros, ka sasveicinājos ar konservatorijas prorektoru, čellistu uzvārdā Kenedijs, protams, viņš runāja angļiski, un es neko nesapratu. Varēju runāt tikai krievu un vācu valodā. Tad bija viena dāma gados, un viņai mugurā tāds eskimosu stila garš smalki izšūts ādas paltraks ar vilniņu iekšā, mugurā džemperis un ļoti skaisti, silti zābaciņi. Pēc tam ienāca un sasveicinājās vēl viens kungs un dāma, kopā četri cilvēki.

Nilss Edgarovičs Grīnfelds angļiski stāda mani priekšā kā profesori, pēkšņi klanās un bučo man roku. Nu, pilnīgi nedzirdēts joks! Pa starpu izmet: “Saproti? Saturies tagad, rādi klasi un runā krieviski, lai neviena vārda nebūtu latviski!”

Atbildu: “Kas par muļķībām! Tie no Kanādas taču nesaprot krieviski!”

Beigās paraustu plecus un piekritu runāt krieviski. Ja pareizi atminos, strādāju pie Skrbabina Piektās sonātes, Raimonda Paula Variācijām Domažorā un Ķepiņa Trešās sonātes. Stunda beidzas, tā gados vecākā dāma pienāk man klāt, sniedz roku un smaidot saka skaidrā latviešu valodā: “Paldies. Bija ļoti interesanti un pamācoši.” Labākais, ka viņa nenodeva sevi un visu šo teātri dzirdēja, ka Grīnfelds runāja ar mani kā ar kādu apkopēju, bet stādīja priekšā kā profesori un bučoja manu roku.

TEOFILIJA KLIMPA

Ja vaicājat par mana mūziķes likteņa līdzību ar citiem, tad, jāsaka, ir viens salīdzinājums, taču tas nav pilnīgs. Vladimirs Horovics nezināmu iemeslu dēļ publiski neuzstājās sešpadsmit gadu. Un tad ar to pašu programmu, ar kuru bija pārtraucis spēlēt, atgriezās uz skatuves. Viņa atgriešanās koncertu dzirdēju radio. Es neuzstājos divdesmit gadu, spēlēju tikai mājās. Dīvainā kārtā tad, kad mani atzina par sliktu un nepareizu, neviens nelūdza darbā. Pati visu sev organizēju. Taču nav jāmeklē līdzības.

Bija laiki, kad es auđu, skaitījos tautas meistars tekstilijās. Auđu tepiņus tādā veidā, kā citi to nedara. Arī tur mani kritizēja, ka manējie esot kaut kādi nepareizi... Taču vēl tagad blakusistabā ir stāvstelles. Esmu gleznojusi, taisījusi mozaikas, zīmējusi uz koka. Mana dzīve ir ļoti dīvaini gājusi uz priekšu, bet visu laiku arī paklusām spēlēju klavieres. Pilnīgi bezcerīgi būtu neiet pie instrumenta!

Atminos vienu gadījumu. Visā republikā notiek konkursi, un no Liepājas vinnē viens čellists, tiešām muzikāls audzēknis, spēlē ar skaistu toni. Bet tur ir pavadījums, un viņam kaut kā labāk izdodas, ja es esmu koncertmeistare. Liepājnieki zina, ka es tur esmu un spēlēju, taču mani aizbīda aiz skapjiem, lai neredz, ka spēlēju. Iztaisa tā, it kā klavierēm nebūtu vietas uz skatuves. Čellists spēlē tik labi, ka viņu izvēlas televīzijas ierakstam. Man vaicā, vai es tomēr nevarētu nospēlēt arī televīzijā, mani nerādīšot.

Es vaicāju, vai ir zināms, ka konservatorija man iedeva tādu raksturojumu, ka suns no rokas neēdis. Televīzijā man pienāk klāt viens no atbildīgajiem un saka: “Zinu visu to vēsturi, bet situācija jāglābj. Puika nav vainīgs. Mēs jums samaksāsim kā pašdarbniecei.”

Es saku: “Jūs varat vispār nemaksāt. Rakstiet, ka pie klavierēm... pašdarbniece Teofilija Klimpa.”

Bet operators, būdams radošs cilvēks, vienu mirkli parāda ekranā manu roku. Pēc tam uzreiz zvans ar jautājumu – kas pie klavierēm? Teofilija Klimpa. Kāda tur Teofilija Klimpa...! Un bijusi viņiem skaidrošanās.

Visi šie gadījumi, kad mani vēlējās apturēt, iedeva arī lielu spītu. Panācu to, ka ārsts pateica – esat vienīgā, kas paveikusi ko tādu. Redzat, man gadījās sadragāt drumstalās rokas kaulu. Parasti visi savas vājās vietas drusku auklē. Bet dīvainā kārtā tas atkal dod man enerģiju cīnīties un joprojām spēlēt.

Mūzikai ir milzīgs spēks. Ja cilvēks iedomājas, ka tas ir viņa spēks, tad ļoti maldās. Pasaulē slaveni cilvēki kā Šēnbergs un visa dodekafonija, sistēmmūzika, puantilisms – tur apakšā ir ārkārtīgi interesanta, radoša, cilvēka izdomāta sistēma, bet tā nav mūzika, tas ir izgudrojums.

Kā jūs domājat, vai cilvēks var izgudrot savam organismam jaunu iekšējo orgānu? Šēnbergs izgudroja orgānu, ka 12 skaņas visas ir līdztiesīgas. Nu, nebija viņam taisnība. Jo mūzika nāk no saules, saule nāk no kosmosa, kosmos nāk no Hīgsa bozona. Un, ja Hīgsa bozona nav, tad viss uzreiz pazūd, nav loģikas un to nevar saprast. Tāpēc arī mūziku nevar ne ar prātu, ne ar jūsmošanu...

Jūtas spēcīgi paceļas no tā brīnuma, kad, teiksim, naktī, sēdi un spēlē. Bet dīda cilvēku dažādi dēmoni – izdarišu tā, izcelšu šo balsi, bet tas nav nopietni. Un tad sev saku – labi, nav nekādu ideju. Iedomājieties, kā tas ir, ja šajā mājā nav nevienas dzīvas dvēseles, tikai kaut kādi... gnomi.

Spēlēju, spēlēju, un viņi man aiz muguras saka – fuuuu, nesmuki! Es jūtu, ka viņiem nepatīk, bet neatskatos, jo zinu, ka neviena nav. Bet izklausās, ka ir! Ir tādi brīži, kad paņemu akordu vienkārši tur, kur tam jābūt, un man šķiet, ka atskan kora balsis, ļoti attālas cilvēku balsis. Taču tišu prātu to izdarīt nevaru. Lūk, un tad es spēlēju pavisam pelēki un ļoti lēni. Tas ir tik grūti, un tad es eju un brīnos par katru soli, ko lieku. Tā ir tāda brīnumaina disciplīna, ar ko cilvēks nodarbojas. Domāju, ka tik ilgi esmu nodzīvojusi tieši tādēļ, ka nodarbojos ar mūziku. 🌀